

August ei taha ilmarekordite poolest juulist mitte maha jääda

Lõikuskuul on Eestis sündinud palju põnevaid ilmarekordeid.

AIN KALLIS

klimatoloog

August on kuu, mis tahab ajalukku minna. “August, see igavene august. See kummalistest kummalisim kuu,” leidis omal ajal teatrimees Voldemar Panso.

Mõnel aastal tundub juba nimetatud kuu esimestel päevadel, et suve nukker lõpp on käes, teistel jätkub kuuma veel sügisessegi. On aegu, kus kohati lõikuskuul ei saanud lõigata (vihm!), paiguti aga polnud midagi lõigata (põud!).

Rängad vihmad lõikuskuul ei ole mingi haruldus: 1937. aastal ladistas Sõrves alla ööpäevaga 120 mm vett, 1923. aastal Kehras 98 mm.

Nii nagu juulid pole õed, nii pole ka augustid vennad. Näiteks 2002. aastal püstitas see kuu värvika ilmarekordi: ei ühtegi piiska Valgas kuu (isegi 40 päeva) jooksul! Ja kogu Eesti keskmiseks sajukoguseks arvutati ilmteenistuses kõhn 17 mm.

Järgmine jääb aga kliimalukku kui kuu, mil riigi üks äär uppus, teine kõrbes. Saarlastele-hiidlastele, kes juba teist suve elasid kui poolkõrbes, tundus uskumatuna, et Ida-Virumaal meenusid rukkipoõllud riisivälju, linlaste keldrid olid aga suveandide asemel täis vihmavett.

Jõhvis sadas 2003. aasta augustis 267 mm ehk 3,6 kuunormi, sellest pea pool – 131 mm – tuli kahe päevaga.

Rängad vihmad päral

Perioodil 1981–2010 sadas augustis keskmiselt 83, juunis ja juulis aga 69 ja 72 mm vihma. Eesti üks sajurekord on ka pärit augustist: 1987. aastal mõõdeti Haanjas 351 mm. Kõige märjem paik on sel kuul keskeltläbi Jõhvi ümbrus (103 mm), märksa kuivem aga riigi edelanurk (Kihnu ja Sõrve 66 mm).

Rängad vihmad lõikuskuul ei ole mingi haruldus: 1937. aastal ladistas Sõrves alla ööpäevaga 120 mm vett, 1923. aastal Kehras 98 mm.

Üks paduvihm tegi aga ajalugu. 15. augustil 1954. aastal sadas Ülemiste ilmajaamas 78, Maarjamäel aga 83 mm vihma. Materiaalsed kahjud olid sedavõrd suured, et EKP keskkomitee lubas esimest korda ajalehes Rahva Hää! anda sünoptikuil selgitusi, mis ja miks juhtus.

Üks rekord peaks olema tuttav igale ilmasõbrale, see on +35,6°, mõõdetud 11. augustil 1992. aastal meie kuumapealinnas Võrus. (Seal on õhutemperatuur küündinud üle 35° veel 1994. ja 2006. aasta juulis). Terake (0,2 pügalat) jäi rekordist puudu Narvas väga palaval 2010. aasta augustikuul.

Kogu Eesti kuu keskmiseks õhutemperatuuriks ehk normiks arvutati aastate 1981–2010 alusel 16,3°, kaks kraadi rohkem kui juunis, kraad vähem kui juulis. Meri on sel kuul juba soe, sestap on Kihnu normiks 17,5°, kaks kraadi enam kui Väike-Maarjas.

Sisemaal hakkabki sügis saabumise märke avaldama varem – kaugel 1852. aasta lõikuskuu esimesel päeval võttis öökülm Virumaa põllud kartulipealseist lagedaks. Sama pilt oli ka Loode-Eestis 29. augustil 1966. aastal, kui Kuusikul mõõdeti maapinna lähedal –5°, õhus aga –2,5 pügalat (augusti külmarekord).

Aastail, kui nimetatud kuu on kuiv ja palav, kipuvad metsad (ja maastikud, nagu nüüd on kombeks öelda) kärssama. Nii valitses 1858. aastal tohutu põud: “Tarto poolt tullevad metsa põllemisse sannummed, et inneto kuulda, agga sel põua aial polle seda suggugi immeks panna: kus sädde kukkub, seal ta sütab!” (Perno Postimees).

Tormine ja tuulispasane aeg

Soe meri ei too kohale mitte ainult hulgaliselt puhkajaid, vaid ka vesipükse, mida võib hea õnne korral karjakaupa näha. Tormipäevi (päevi, kui vähemalt ühel vaatlusajal on mõõdetud 10 minuti keskmine tuule kiirus 15 m/s või rohkem) esineb aasta jooksul kõige vähem augustis ja juulis.

Samas – üks kõigi aegade tugevamaid marusid leidis aset just sel aastaajal, 1967. aasta 6. ja 7. augustil. Kuigi puhangud ei ületanud tollal 35 m/s, tegi tormi erakordseks selle kahepäevane kestus, paduvihm ning võimalikud tugevad keerised, mis olevat Loode-Eestis kõvasti metsa murdnud.

Energiat ammutas raju väga soojalt Läänemerelt.

Ka maismaal võib augustis näha võimsaid keeriseid – tornaadosid ehk trombe ehk tuulispasku. Nood näikse armastavat just Tõravere ilmajaama. 15. augustil 1966 tegutses üks säärane jaamast kilomeetri kaugusel Elva jõe orus ja murdis puid, 2005. aasta lõikuskuu 10. päeval lõikas keeris observatooriumi katusest kuuemeetrise tüki ning murdis neli suurt kuuske.

13. august 1997 oli õnnetu päev hulgale Võrumaa elanikele. Vägev pööris tekkis Rõuge vallas ja liikus kagusse, läbis ligi 25 kilomeetrit, purustas kaheksa talu, juuris või murdis sadu puid. Oma 50–60 meetrit lendas õhus Jaan Allas (hilisem Maalehe ilmatark), kes läks karjamaale lehma ketist lahti päästma (“Eesti tornaadod”, 2017).

August armastab vahel möllata...